

Moses: King of Ethiopia? The Missing Years...

Rabbi Moshe Shulman

שמות פרק ז

- (א) ויאמר ה' אל משה ראה נמתי אלהים לפרק
וְאַתָּה אֲחִיךְ יְהִי נֶגֶיף:
- (ב) אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר
אל פרעה ושלח את בני ישראל מארצו:
- (ג) ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אתני ואת
מושפי בארץ מצרים: (ד) ולא ישמע אלכם פרעה
ונתני את ידי במצרים והוציאתי את צבאותי את עמי
בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדלים: (ה) וידעו
מצרים כי אני ה' בנטתי את ידי על מצרים והוציאתי
את בני ישראל מארצם: (ז) ומשה בן שמנים שנה ואחרון בן שלוש ושמנים שנה
בדברים אל פרעה: פ

שמות פרק ד

- (ד) ויתר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרון אחיך הלו
ידעת כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך
וראך ושם בלבבו: (טו) ודברת אליו ושם את
הדברים בפיו ואנכי אקחיהם עם פיך ועם פיהו והוריתי
אתכם את אשר תעשוו: (טז) ודבר הוא לך אל העם
ויה הוא יקח לך לפקה וاتفاقה תקיה לו לאלהים: (יז)
וاثת הפשה זהה תקח ביביך אשר פעשה בו את
האתות: פ
- (כא) ויאמר ה' אל משה בלבך לשוב מצרים מה ראה כל
המפעלים אשר שמתה בידך ועתהם לפני פרעה ואני
אחזק את לבו ולא ישלח את העם: (כב) ואמרת אל
פרעה לה אמר ה' בני בכררי ישראל: (כב) ואמיר אליך
שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלווה הנה אנכי הרג את
בנק בכרך:

១. פרק ו'

- (ב) וידבר יקוק אל משה לאמר: (יא) בא דבר אל
פרקיה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו:
(יב) וידבר משה לפניו יקוק לאמר הן בני ישראל לא
שמעו אליו ואיך ישמענין פרעה ואני ערל שפטים: פ
(יג) וידבר יקוק אל משה ואל אהרן וגוזם אל בני
ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני
ישראל מארץ מצרים: ס
- (יד) אלה ראשית בית אבותם בני ראוון ... (טו) ובני
שמעון ... (טז) ואלה שמות בני לוי לתולדתם
גרשון וקהת ומזררי ושני חייו לוי שבע ושלשים
ומאת שנה... (כ) ויקח עמרם את יוכבד דרכו לו
לאשה ותכל לו את אהרון ואת משה ושני חייו
עمرם שבע ושלשים ומאת שנה: ... (כה) ויקח
אהרן את אלישבע בת עמיינקב אחות נחISON לו
לאשה ותכל לו את נקב ואת אביהו את אלעזר
וاثת איתמר: ... (כו) והוא אהרן ומשה אשר אמר
יקוק لكم הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים
על צבאותם: (כו) הם המדברים אל פרעה מלך
מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה
ואחרון:
(כח) ויהי ביום דבר יקוק אל משה בארץ מצרים: ס
(כט) וידבר יקוק אל משה לאמר אני יקוק דבר אל
פרקיה מלך מצרים את כל אשר אני דבר אליך: (ל)
ויאמר משה לפניו יקוק תן אני ערל שפטים ואיך
ישמע אליו פרעה: פ

- (ב) וידבר אליהם אל משה ויאמר אליו
אני יקוק:
(ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יצחק באל שדי
וישמי יקוק לא נזעתי להם: (ד) וגם הקמתי את
בריתך אתם לחתת להם את ארץ כנען את ארץ
מגוריhem אשר גרו בה: (ה) וגם אני שמעתי את
נאקה בני ישראל אשר מטרים מעבדים אתם
ואזכור את בריתך: (ו) לכן אמר לבני ישראל
אני יקוק והוציאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי
אתכם מעבדתם ונאלתי אתכם בזוע נטויה
ובמשפטים גדלים: (ז) ולחתתיכם אתכם לי לעם
והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יקוק אלהיכם
המושcia אתכם מתחת סבלות מצרים: (ח)
והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי
לחתתך לאברהם ליצחק וליעקב ונתני לך
לכם מורשה
אני יקוק:

- (ט) וידבר משה בן אל בני ישראל ולא שמעו אל
משה מקץ רום ומעבה קשחה: פ

ועל כל פנים לא הגיע לעשרים, ובעמדו לפני פרעה היה בן שמנים, אם כן עמד כמו ששים שנה בORTH מ לפני פרעה:

8. רשי' שמות ב:כג

(כג) ויהי בימים הרבים הָם - שהיה משה גור במדין וימת מלך מצרים והוזכרו ישראל לתשועה ומשה היה רועה וגוי ובאת תשועה על ידו ולכך נסמכו פרשיות הללו. (בר'י):

9. רבב"ס שמות ב:כג

(כג) ויהיה בימים הרבים הָם - לאחר שהרג משה את המצרי ובקש פרעה מלך מצרים להרוג את משה ויברא מפניו עד שהיה עתה בן שמונים שנה כשדייר הקב"הumo עמו וימת עתה המלך שהיה מבקש להרוגו וישראל לנו עד עתה וראה הקב"ה בעניינים:

10. ספרנו שמות ב:כג

(כג) ויהיה בימים הרבים הָם. מיום שברח משה ממצרים בילדותו עד שנולד גרשם שהיה משה אז קרוב לבן שמונים שנה, שהרי אליו נולד בדרך בלכתו בשליחות הא ליתברך למצרים, ואז היה בן שמונים שנה:

11. אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד שני דברי הימים למשה רבינו. (מדפסות לבוב תרכ"ה)

ויחדלו מלהלחם על כוש ויצרו עלייה תשע שנים אין יוצא ואין בא, ויהי בהיות המצור על כוש ברוח משה מצרים ויבוא אל מחנה ניקנות מלך כוש, ומשה בן שלשים שנה בבואו אל מחנה ניקנות הזרים על כוש, והימים אשר צר ניקנות על כוש ט' שנים, ויהי משה הולך וככל חיל המלחמה כי ימצא חן בעיניהם ויאחבו המלך וככל חיל המלחמה כי הוא הולך וגדל ונוי קומתו דמתה לתמר, ויאחבו המלך מאד וישימחו לשר צבא וישב שם ימים רבים עד שחלה המלך ניקנות ימת, ויאמרו עבדיו מה נעשה? אם נעלת העיר ירדפו אחרינו ויכרתו את שמו, ועתה טוב לנו למות במצור משוב לארצנו כשוב העם הנכלים, ויעצמו יחדיו להמליך עליהם את משה כי אין כמוהו בעם, ויעשו כן ויתנו לו למשה הגבירה אשת ניקנות, ויזכרו משה את ברית ה' אלהיו ולא קרב אליה וישם חרב בינו לבינה ולא חטא עמה. ויהי ביום השליishi למלךו ויאמרו לו עבדיו תננו עצה ודבר מה נעשה כי זה תשע שנים שלא ראיינו נשינו וטפינו ואנו מתואים לראותם, ויאמר להם משה אם תשמעו בקולו תצלחו ותשבו אל בתיכם לשלום, ויאמרו לו כל אשר תצנו עשה, ויאמר להם ההרה לכון וקחו לכם מאפרוחי החסידה כל אחד ואחד מכם, וילכו ההרה ויעשו כן, ויאמר להם רכבו איש על סוסו ולבשו השריוןנות וקחו לכם איש כל מלחתמו ובאו אחורי מן הצד אשר הנחשים שם ובעת אשר יצאו הנחשים השליכו אליהם אפרוחי החסידה ויאכלום ונכח העיר, ויעשו כן ויקרבו אל העיר ויקוחו לפיה חרב, וכראות

2. רשי' שמות פרק ז
(כט) וידבר ה' - הוא הדבר עצמו האמור לעלה (פסוק יא) בא דבר אל פרעה מלך מצרים, אלא מתוך שהפסיק הענן כדי ליחסם, חזר הענן לעליו להתחיל בו: (ל) ויאמר משה לפני ה' - היא האמרה שאמר לעלה (פסוק יב) הנה בני ישראל לא שמעו אליו, ושנה הכתוב כאן כיוון שהפסיק הענן, וכך היא השיטה כדין האומר נחזור על הראשונות:

3. שמות ב:יא

(יא) ויהי בימים הָם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עבר מארחים:

4. שמות רבה (וילנא) פרשה א כ"ז

ויהי בימים הָם ויגדל משה, בן עשרים שנה היה משה באותו שעה, ויש אומרים בן ארבעים

5. רמב"ן ב:כג

...הנה היה בן שתים עשרה שנה, כאשר הזכיר רבותינו (שמו'ר א ה), ועל כל פנים לא הגיע לעשרים...

6. שמות ב:כג

ויהי בימים הָם הָם וימת מלך מצרים ויאחיו בני ישראל מן הצלחה ויעקו ותעל שועטם אל האלים מן הצלחה:

7. רמב"ן שמות פרק ב פסוק כג

(כג) ויהי בימים הרבים הָם - לא יאמר "בימים הָם" "זובים ההוא" רק על הזמן העומד אשר יזכיר המאורע בו, אבל לאחר העת יאמר "ויהי אחורי כן". והראוי בכך שיאמר ויהי אחורי ימים רבים וימת מלך מצרים. על כן אמרו רבותינו (שמו'ר א מא) כי לפי שהוא ימים של צער קורא אותם רבים, וירמזו לזמן ההוה. וכן אמרו (שם א לב) בפסוק שאמר לעלה ויהי בימים הָם ויגדל משה (פסוק יא), שהיה גדול שלא כדרך העולם, כלומר בזמן אחד ב מהרה. ומכל מקום בימים הָם ימים שמת מלך מצרים ויעקו בני ישראל ותעל שועטם אל האלים, ימי עינוי והעבודה הקשה, שהיו ימים מאד, כי ארך הגלות מאד, והיה זה שצעקו ותעל שועטם. וכן ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליה בשנה השלישי (מי"א יח א), שהיו ימים רבים ואירוע בהם זה:

ולפי דעתינו, כי טעם הכתוב הזה ירמז על הימים שהיה משה בORTH מפני פרעה, כי באמת בנעוריו ברוח, שהכתוב אמר ויגדל משה ויצא אל אחיו, שהיה זה מיד כאשר גדל ועמד על דעתו, והגידו לו כי הוא יהודי, וככסף לראות סבלות אחיו ועמלם ולחצם, ובימים הוא שיצא הכה את המצרי, ובימים השני הלשינו עליו וברוח. הנה היה בן שתים עשרה שנה, כאשר הזכיר רבותינו (שמו'ר א ה),

והנה עמד ימים רבים מתחבא ומתנכר מגוי אל גוי וממלוכה אל עם אחר, ובסוף הזמן בא למדין ונתעכבר שם. וזה טעם "וישב בארץ מדין", כי ראוי היה שיאמר "וילך אל ארץ מדין", אבל רמז שלא ישבע עיר עד בסוף שבא אל ארץ מדין ושם ישב:

ומפני שהזכיר הכתוב בrichtתו מפני פרעה ושבתו במדין, ובא להזכיר מיד שהושב למצרים בrichtתו של הקב"ה, והיה נראה שהוא שהו כל המעשים האלה הנזכרים נעשים מיד, ותוכפים זה זהה בשנה אחת, בא הכתוב לרמז לנו הענין כאשר היה, ואמר ויהי ביוםites הרבים ההם, ומית ביוםites המשא ברוח מפני פרעה ועומד במדין מהם, ומית ביוםites ההם בסופם מלך מצרים, והיה למשה גלי השכינה בענין זה, והושב למצרים וגולם, ועל כן לא אמר ויהי אחרי ימים רבים", כי היה משפט משה במדין, ולא היו הימים הרבים ההם רק לכל המספר לעמלה:

13. במדבר רבבה פרשה יא
דמות דוד לצביו מה הצביה נגלה וחזר ונכסה כך גואל הראשון נגלה ונכסה ר' ברקיה בשם רבוי לוי אמר כגואל הראשון כך גואל האחרון הגואל האחרון זה משה נגלה להם וחזר ונכסה מהם - כמה נכסה מהם? רבוי תנחומה אמר שלשה חדשם הה"ד (שם ה) ויפגעו את משה ואת אהרן וגוי אף גואל האחרון נגלה להם וחזר ונכסה מהם...

14. רשותו:
ולא שמע אל משה - לא קבלו תנחומיין :

15. רשב"ם ו:
(ט) ולא שמעו אל משה - עתה אעפ"י שהאמינו מתחילה כדכתי ויאמן העם. שהיו סבורים לנווח מעבודה קשה והנה עתה הכבידו עליהם יותר :

16. מכילתא דרבי ישמעל אל בא
(מס' דפסחא בא פרשה ה ד"ה והיה לכט)
ר' יהודה בן בתירא אומר: הרי הוא אומר ילא שמעו אל משה מקוצר רוח וגוי. וכי יש לך אדם שהוא מתבשר בשורה טובה ואני שמח? נולד לך בן זכר; רבך מוציאך לחירות; ואני שמח? אם כן, למה נאמר ילא שמעו אל משה? אלא, **שהיה קשה בעיניהם לפירוש מעבודה זרה**, שנאמר זאמיר אליהם איש שקווצי עיניו השליכו ובגלויל מצרים אל תפטעמו, ואומר עינמרו בי ולא אבו לשמע וגוי, **ונאעש למען שמי לבלתי הפליג, וגויי הה"ד** וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל (שמות ו יא) **צום לפירוש מעבודה זרה**:

בלעם בן בעור כי נלכדה העיר עין וניחש ופרח באoir הוא ובנו ויונסו למצרים אל פרעה וישבו עמו. וישבו איש לביתו, וכראות העם כי המלך משה הושיעם ובעצתו הטובה נתפסה העיר ויאחובו מאד, **וירא משה את ה' אלהיו ולא שר מחוקות אבותיו אברהם יצחק ויעקב ע"ה ימין ושמאל, והימים אשר מלך משה על כוש ארבעים שנה**

והי היום והוא יושב על כסאו והגבירה יושבת אצלו, ותאמר הגבירה לשרים ראו המלך אשר המלכתם עליכם זה מ' שנה ולא קרוב אליו, ועתה שימו עלייכם מלך בן אדוניכם ניקנוס כי לו משפט המלוכה ולא תملיכו עלייכם איש נכרי, ויאמרו כל שרי החיללים למשה טוב אתה בעינינו מאד אך כל עם המדינות יוציאים להמליך עליהם בן אדוניהם, ועתה קח לך עשור ונכדים ולך מתנו ושוב אל מקומך בשלום, **וילך משה לארץ מדין וישב על הבאר**.

ולכהן מדין שבע בנות וגוי וויאל משה לשבת את האיש, איל רעואל מאין תבוא מה ארץך ומאיוזה עם אתה? ויאמר לו אני משה, ויספר לו כל המצואות אותן במצרים. אז אמר יתרו בלבו, זה האיש אשר שלח ידו בכתר המלך, ועתה אקחנו ואמסרו בו ביד פרעה, ויצו לכלכלו בלחם צר ומים לחץ, וימצא חן בעיני צפורה בתו ותחמול עליו, ובכל יום ויום מעת לעת הייתה מספקת לו לחם ומזון, **וישב שם שבע שנים**. ויהי מזמן שבע שנים אמרה צפורה לאביה, השבוי והאסור אשר השלقت לבור זה כמה ימים ושנים הלא תדרשו, כי בכל יום צועק עלייך לאלהיו והיה בך חטא, ויאמר לה יתרו, מי שמע צואת האסורים ומצאוהו עומד על רגליו וمتפלל לאלהיו, וויצויאו מהם. **בימים ההם צוח יתרו שיעבירו קול בכל הארץותיו** שכל מי שיבא ויתלוש המתה הנטווע בגנו שיתן לו צפורה בתו לאשה, והיו באים מלכים ושרים גדולים וגבורים ולא יכולו לעקור המתה, ואחר שהחזיא משה מבית הכלא היה מתהלך בגין וראה שם את המתה מוצב ארצתה והוא של סנפראנו וחוקק עליו שם המפורש, וישם משה ידו על המתה ויעקרכו ממוקמו במחרה והיה למתה בכפו וישב לבית המתה בידו, וכראות יתרו המתה ביד משה תהה מאד ויתן לו את צפורה בתו לאשה, ותלד בן ויקרא את שמו גרשום, **ומשה בן ע"ז שניים בצאתו מבית הסוהר**. צפורה הלכה בדרך הצדקניות שרה ורבקה רחל ולאה, ותלך בדרך ה' כאשר צוחה עליה משה בעלה

12. רמב"ן שמות פרק ב פסוק נג
והקרוב כי בסוף הזמן בא למדין ונשא צפורה, כי כשהיה לו הדבר הזה עדין לא הוליד ממנו רק בנו הבכור גרשום, אבל לא הזכיר הכתוב בבריחתו רק וישב בארץ מדין וישב על הבאר, כי לא נתחדש ביוםites האחים עניין שיצטרך הכתוב בספרו. וכן הדבר, כי הבורח מן המלכות לא יתעכבר בעיר מושב וקרוב לו, אבל יברח ממוקם למקומות אל הארץ מרחקים:

גולות שלימה בארץ לא להם רק לנחש שرف ועקרוב, ולא נתקיים להם ודור רבייע ישובו הנה, כי בארכבים שנה נתחלף הדור ההוא בודאי שכבר נולד, אבל החטאיהם גרמו הכל.

19. מדרש תנומה (בובר) פרשת שופטים סימנו
ד"א והשלישית יותר בה] שאין מתישבין בארץם אלא בגאותה שלישית, גאולה ראשונה זו גאות מצרים, שנייה זו גאות עזרא, שלישית אין לה הפסק.

20. גמ' ברכות ד.
כדתניא: +שמות ט"ו+ עד יעבר עמק ה' עד יעבר עם זו קנית; עד יעבר עמק ה' - זו ביהה ראשונה, עד יعبر עם זו קנית - זו ביהה שנייה; מכאן אמרו חכמים: ראים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא בדרך שנעשה להם ביום יהושע בן נון, אלא שגרם החטא.

17. יחזקאל פרק כ
(ה) ואמרת אליהם הנה אמר ה' אלקים ביום בחורי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ונודע להם בארץ מצרים ואשא ידי להם לאמר אני ה' אֶלְהִיכֶם: (ו) ביום ההוא נשאתי יدي להם חלב ורבש צבי ה' אל ארץ אשר פרתי لكم זבת חלב ורבש צבי ה' לכל הארץות: (ז) ואמר אלהם איש שקווצי עניינו השיליכו ובגלויל מצרים אל תטמאו אני ה' אֶלְהִיכֶם: (ח) וימרו ב' ולא אבו לשמע אליו איש את שקווצי ענייניהם לא השיליכו ואת גלויל מצרים לא עזבו ונאמר לשפק חמתי עליהם לכלות אף בhem בתוך הארץ מצרים: (ט) וاعש למעןשמי לבתמי החל לעניini הגויים אשר המה בתוכם אשר נודעתך אליהם לענייניהם להוציאם מארץ מצרים: (י) ואוציאם מארץ מצרים ואבאים אל המקבר: (יא) ונתן להם את חוקתי ואת משפטיו הורעתך אתם אשר יעשה אותם האדים וחי בהם: (יב) וגם את שבתותי נתתי להם להיות לאות ביןינו ובינויהם לידעך כי אני יקוק מקדשים: (יג) וימרו ב' בית ישראל במקבר בחקותי לא הילכו בהם ואת משפטי מסטו אשר יעשה אותם האדים ומחי בהם ואת שבתותי חילו מאד ואמיר לשפק חמתי עליהם במקבר לכלותם: (יד) ואעשה למעןשמי לבתמי החל לעניini הגויים אשר הוציאים לענייניהם: (טו) וגם אני נשאתי ידי להם במקבר לבתמי ה' הביא אותם אל הארץ אשר נתתי זבת חלב ורבש צבי ה' היא לכל הארץות: (טז) יען במשפטי מסטו ואת חוקתי לא הילכו בהם ואת שבתותי חילו כי אחריו גלויליםם לבם הילך: (יז) ותחס עניini עליהם משחתם ולא עשיתם אותם כליה במקבר:

18. רמב"ן שמוט (פרשת בא) פרק יב פסוק מב
ועוד אני אומר כי הפשט המחוור מן הכל הוה שנאמר כי הגוזרת הייתה ארבע מאות שנה מן היום ההוא, כאשר הזכרנו, והשלשים שנה האלו הם תוספת עליהם בעונ הדור ההוא. ... ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאיהם מאד, ובטלו גם המילה, כתיב (יחזקאל כ ח) וימרו ב' ולא אבו לשמעו אליו איש את שקווצי ענייניהם לא השיליכו ואת גלויל מצרים לא עזבו ואומר לשפק חמתי עליהם בתוך ארץ מצרים וגוי, כתיב (יוהושע כד יד) והסירו את אלהים אשר עבדו אבותיהם בעבר הנהר ובמצרים ועבדו את ה', ועל כן ארץ גלותם שלשים שנה. ... ולמה יהיה קשה על הראשונים לפרש כי נתארך גלותם על הקץ שלשים שנה, והנה נתארך עליהם ארבעים שנה בחטא המוגלים, כי כל הארבעים שנים ההם היה להם עוני, כמו שאמר (דברים ח ב) וזכרת את כל הדרך אשר הויליך ה' אלהיך זה ארבעים שנה בדברם למען ענותך, וכתיב (שם ג) ועניך וירעיבך, והיה להם